

ГРАМОТНИ ДЕЦА В ДИГИТАЛНАТА ЕРА
Компас за родители

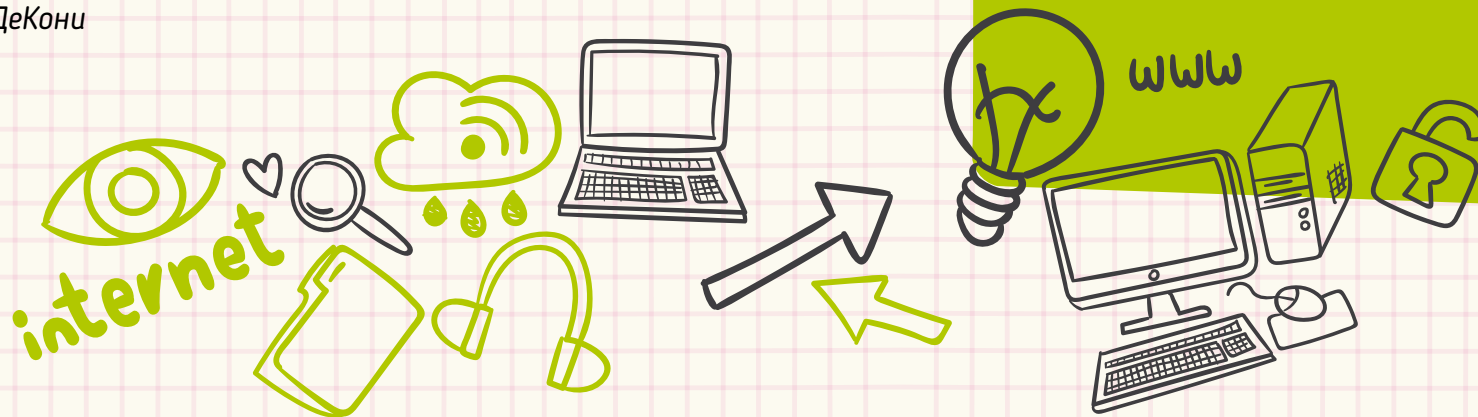
Скъпи татковци и майки,

Да си родител в дигиталната ера означава да си първопроходец по пътя към развиване на дигитално-медийна грамотност у децата – в тази област няма опит от предишни поколения, на които да се опрете. Днес всеки родител е едновременно и учител, и спътник на детето си из океана от информация, който ежедневно ни залива. За да предпазите децата си от невидими течения и опасни корабокрушения, е нужен ориентир както за основните рискове, така и за огромните ресурси на дигиталния свят за израстването на децата като активни и успешни граждани на 21 век.

Тези важни умения на новото време се наричат „дигитално-медийна компетентност“. Националният център за безопасен интернет създаде тази книжка като компас, който да Ви помогне да се ориентирате в основните области на дигиталната грамотност: **информация, комуникация, създаване на съдържание, безопасност, решаване на проблеми**. Така ще можете да развиете у децата си способността да намират, преценяват, използват и създават правдива информация в изобилието от медийни и дигитални източници и ще ги научите на ефективни и конструктивни отношения с другите хора в онлайн среда – ще изградите истински грамотни деца в дигиталната ера.

Съставител: Национален център за безопасен интернет

Дизайн: ДеКони

ОБЛАСТИ НА ДИГИТАЛНАТА ГРАМОТНОСТ:

1. Информация

Докато за предишните поколения проблемът е бил как информацията да стигне до детето, за да може то да си изгради пълна и достоверна картина за света, в днешно време проблемът е обратен – как детето да не се удави в потоците информация, които го заливат, как да се научи да отделя вярната от невярната, как да я подреди в цялостна картина и да намери своето място в нея.

Според национално представителното изследване “Деца на България онлайн” от 2016 г., проведено в партньорство с международната изследователска мрежа Global Kids Online, половината от българските деца на възраст между 9 и 17 години не умеят да разпознават коя новина е фалшива и коя не. Хубавото е, че родителите не само могат да помогнат на децата си да бъдат критични и да разпознават невярната информация, но и имат важна роля в този процес.

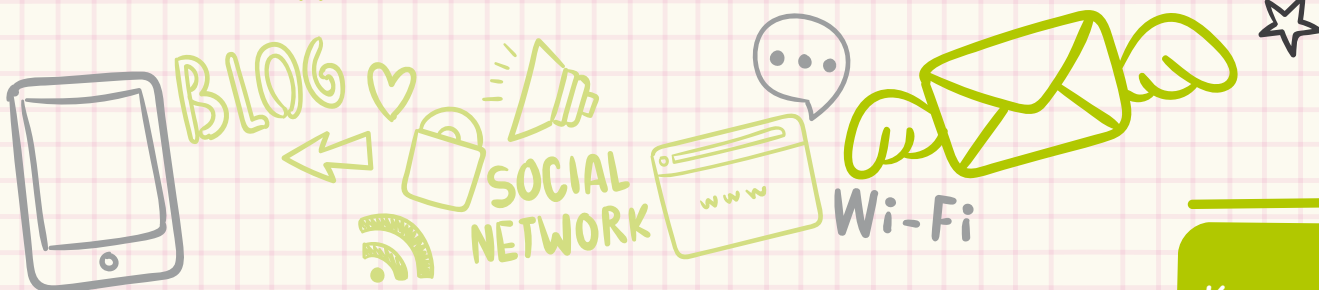
Какво можете да направите:

Да научите детето да отсява нужното от ненужното, вярното от невярното е най-лесно, когато заедно сърфирате онлайн и обсъждате по какви признаци може да се определи достоверната информация. Когато детето има да търси информация, например за домашна работа, напомняйте му:

- ✓ Да сравнява източника на информация с поне още два независими източника. Така то постепенно ще придобие представа кои са по-надеждните източници и с кои следва да внимава.
- ✓ Да проверява дали източникът има автор; ако е цитат – дали е посочен авторът, изследването, организацията, която стои зад тези твърдения.
- ✓ Да проверява датата на публикация. Често вниманието ни е насочено към стари новини, които са изгубили давност.
- ✓ Да се обръща за потвърждение към експерт в съответната област. Така ще научи различните роли на хората в обществото и ще има смелостта да задава въпроси.

ОБЛАСТИ НА ДИГИТАЛНАТА ГРАМОТНОСТ:

2. Комуникация

Важна част от дигиталния живот на децата е общуването. Като в реалния живот, така и във виртуалния има определени правила, които улесняват комуникацията и я правят по-ефективна. Така нареченият „нетикет“ дава някои важни насоки, с които е добре децата да се запознаят от ранна възраст:

- ✓ когато започват разговор, да поздравяват;
- ✓ да бъдат вежливи с другите и да не отговарят на обиди;
- ✓ да уважават правото на другия да има различно мнение от тяхното;
- ✓ да не обиждат другите, дори да са привидно скрити зад псевдоним;
- ✓ да не споделят информация за други хора, без първо да са взели тяхното съгласие;
- ✓ да уважават авторското право;
- ✓ да пишат с малки букви, тъй като големите се възприемат като повишаване на тон;
- ✓ по възможност да използват кирилица и др.

Какво още можете да направите:

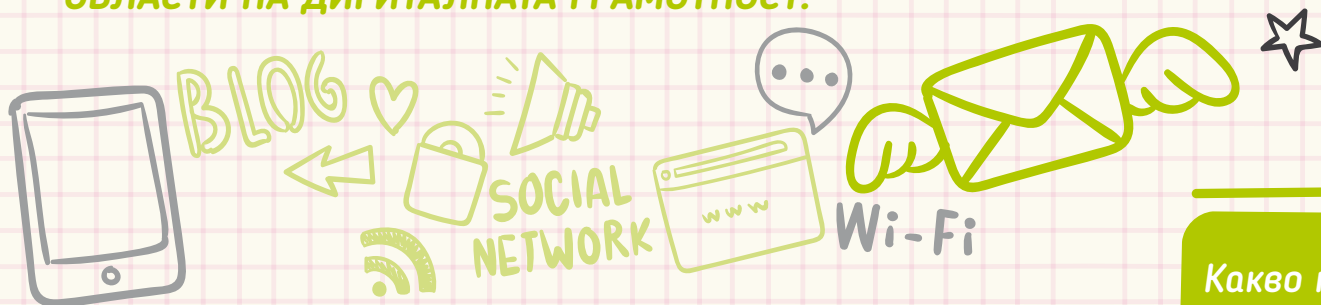
Използвайте емотиконите като средство, чрез което да обсъждате с детето какви емоции изразяват те. Разбирането и изразяването на чувствата е важна част от общуването.

Помогнете на детето да отстоява своите граници на лично пространство. Покажете му къде са бутоните за „блокиране“ и „докладване“ и се уверете, че може да ги използва. Обяснете му какви са разликите и в какви ситуации е добре да използва единия или другия бутон.

Говорете с детето по „трудните“ теми: насилие, алкохол, наркотици, секс, смърт... Така то ще знае, че сте насреща да го подкрепите и да говорите с него за всичко важно. Изслушвайте го какво знае по темата, какво си представя и едва тогава му обяснете важните според Вас неща. Насърчавайте го да пита и да изказва мнение, което да подкрепя с доводи.

ОБЛАСТИ НА ДИГИТАЛНАТА ГРАМОТНОСТ:

3. Създаване на съдържание

Интернет е среда, която стимулира творческото начало у децата. Бързо и лесно, в контакт с техни връстници или чрез обучителни видеоматериали и програми те могат да се научат да създават собствено съдържание. Възможността „да блеснат“ със своите произведения е силен стимул да се развиват в тази посока. За да се чувстват уверени, интересувайте се от това, което правят и ги поощрявайте да експериментират. Хвалете ги за постиженията, а несполуките ги учете да възприемат като неизбежна част от обучението.

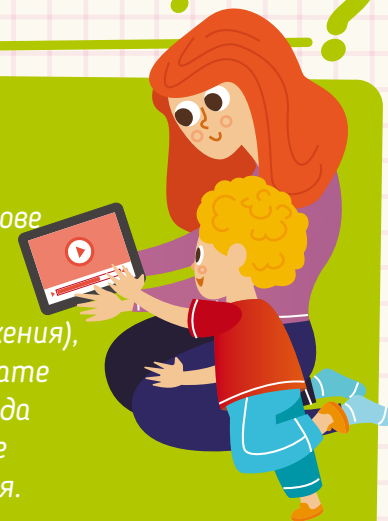
Основният риск в тази област се крие в неумението на децата да предвидят последствията от създаването или разпространението на определено съдържание. Онлайн технологиите могат да градят мостове на приятелство, признание и престиж сред връстниците, но могат и да станат повод за тормоз, да разрушат връзките между хората или да наранят жестоко.

Какво можете да направите:

Учете заедно с детето. Използвайте сайтове и приложения, които позволяват да се правят мемеа (снимки с шеговити текстове), ГИФ-чета (движещи се изображения), клипчета и др. Ако вие самите се чувствате неуверени в тази област, децата могат да бъдат прекрасни учители, само им дайте възможност да покажат тези свои умения.

Обяснявайте какво е лична информация и каква част от нея е добре да се публикува в интернет. Подсещайте детето да проверява това каква информация „е научил“ интернет за него от различните негови дейности онлайн. Давайте добър пример: качвайте снимки и клипове с Вашето дете с негово съгласие, като отчитате как ще се чувства то, когато гледа себе си след години.

Обяснете на детето, че желанието да се „похвали“, когато създаде нещо хубаво или да сподели нещо вълнуващо, е нормално. Преди да публикува нещо обаче, добре е да си задава следните въпроси: „Необходимо ли е?“, „Ползено ли е?“, „Истина ли е?“, „Добронамерено ли е?“.

ОБЛАСТИ НА ДИГИТАЛНАТА ГРАМОТНОСТ:

4. Безопасност

Техническата безопасност и предпазването от вируси са важни умения в дигитална среда. Тъй като темата е широко дискутирана, тук по-скоро ще поставим фокус върху здравето и благосъстоянието на децата в социалната среда онлайн. В интернет децата могат да попаднат на неподходящо съдържание с агресивни, сексуални или комерсиални послания, както и на контакти със злонамерени непознати. Ще напомним някои базови правила, които ще помогнат на детето да бъде по-защитено онлайн:

- ✔ ограничаване на публикуването на лична информация само до минимално необходимото за регистрация в съответния сайт;
- ✔ създаване на защитени профили с възможно най-близката възраст до реалната възраст на детето, за да се ползват защитите за профили на непълнолетни;
- ✔ ограничаване на списъка с приятели и внимателна проверка на искащи приятелство непознати;
- ✔ използване на настройките за защита в максимална степен;
- ✔ овладяване на умения за докладване и блокиране.

Какво още можете да направите:

Поставете ясни граници на времето, в което детето може да използва дигитални устройства. Времето пред таблет/телефон НЕ трябва да надвишава това за физически занимания, игри и спорт. Може заедно с детето да съставите семеен договор, в който да определите кога и за какво да се ползват дигитални устройства.

За деца до 10 години помага създаването на специален детски профил на устройството и инсталирането на програми за родителски контрол. За да се запази доверието между Вас и детето, важно е да му обясните, че инсталирате такава програма, за да го защитите, а не да го следите.

Направете отключването на устройството чрез схема, парола или отпечатък. Така при забравен/загубен телефон или таблет ще сте сигурни, че никой външен човек няма да има достъп до съдържанието в устройството. Можете да добавите и резервен номер, така че ако някой иска да върне устройството, да може да се обади, без да се налага да го отключва.

ОБЛАСТИ НА ДИГИТАЛНАТА ГРАМОТНОСТ:

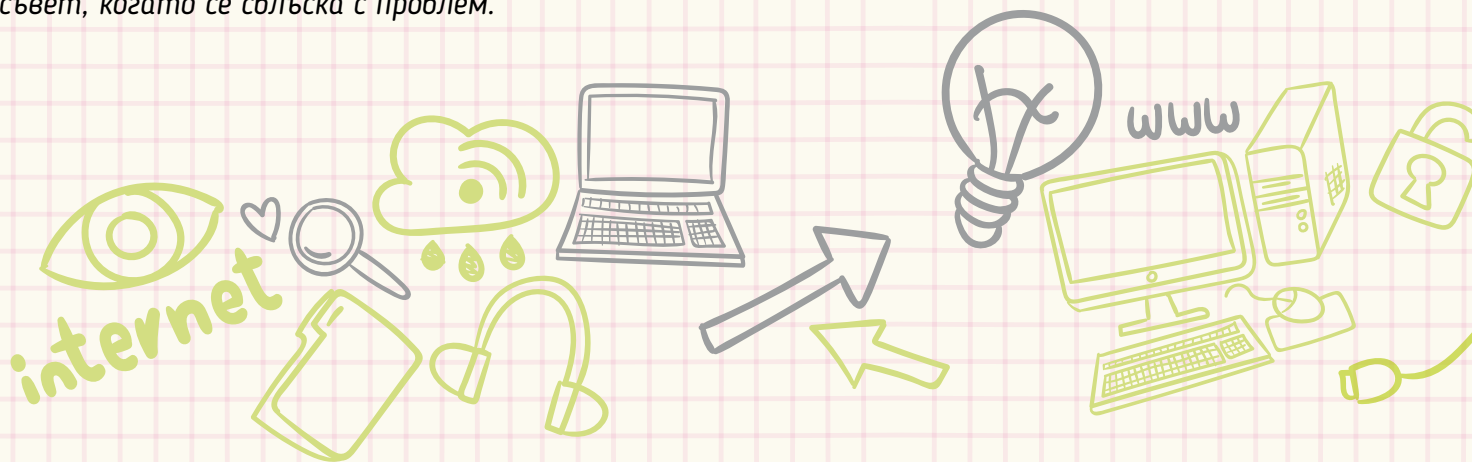
5. Решаване на проблеми

С напредването на възрастта е нормално децата да стават по-самостоятелни не само в реалния живот, а и когато сърфират в интернет. Това понякога ги излага на повече рискове, но именно такива ситуации помагат за изграждане на умения за справяне, когато има реална заплаха. Ето защо премерените рискове са полезни, а ако нещата излязат от контрол, способността на детето да потърси помощ е от особена важност. Тук Вашият личен пример играе съществена роля: как Ви решавате проблеми, как търсите помощ и от кого? Националният център за безопасен интернет Safenet.bg Ви дава възможност да се свържете с наш консултант и да получите съвет за всяка ситуация.

Не забравяйте, че изграждането на доверие между Вас и детето е от решаващо значение то да има смелостта да потърси помощ и съвет, когато се сблъска с проблем.

Какво можете да направите:

Научете детето да свежда рисковете до минимум: да използва настройките за сигурност и за лични данни на профила си за максимално ограничаване на достъпа на ваншни хора. Ако детето е попаднало в проблемна ситуация, не бързайте да му давате готови решения. Подкрепете го да прояви творчество и да помисли как би могло да се разреши ситуацията. Напътствайте го в този процес с въпроси и дайте свои предложения, ако то много се затруднява. Ако ситуацията е сериозна, заедно се обърнете към Центъра за безопасен интернет и разговаряйте с консултант, който може да Ви даде насоки как да намерите изход.

Дотук Ви представихме основните 5 области на грамотност в дигиталната ера, обобщени в Европейската рамка на дигиталните компетентности. Не забравяйте обаче, че не сте сами с Вашите деца в овладяването на тази нова територия – другите родители и деца са в същата ситуация. Затова не пропускайте възможностите, които Ви дават общуването, споделянето и партньорството с другите родители, така че заедно да създадете подходяща среда, в която децата имат възможност да се развиват като отговорни, любознателни и творчески личности.

Партньорство с училището и други организации

С порастването на децата естествената потребност от самостоятелност и излизане от пряката опека на родителите се засилва. Това прави нуждата от партньорство между всички важни за детето възрастни особено необходима. Ето как можете да развиете и укрепите такива партньорства: Обсъждайте с класния ръководител и другите родители от класа на детето теми, които са важни за Вас: кога да позволите на децата да имат профили в социални мрежи, как да се уверите, че ще бъдат в безопасност онлайн и т.н. Споделеното разбиране ще ви помогне да се справите със социалния натиск от средата, в която расте детето и ще му даде усещане за сигурност. Бъдете готови да чувате противоположни мнения. Дори да не сте съгласни, дайте си време да обмислите казаното и се уверете, че останалите също чуват вашите доводи. Помнете, че доброто разбиране между възрастните прави децата по-спокойни и щастливи. Не се колебайте да търсите съдействие от други организации и институции винаги, когато имате необходимост. Ние сме на разположение и бихме се радвали да си партнираме.

Българският Център за безопасен интернет действа от 2005 г. с частичната финансова подкрепа на Европейската комисия. Центърът се координира от Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ в партньорство с Асоциация Родители. Центърът е член на европейската мрежа от над 30 държави InSafe, както и на Международната асоциация на интернет горещите линии INHOPE, която обхваща 45 държави по света. На интернет страницата на Центъра www.safenet.bg можете:

- ✔ Да потърсите допълнителна информация за най-честите рискове и възможностите за справяне с тях.
- ✔ Да разговаряте директно с консултант чрез бутона „за съвет“ или чрез обаждане на номер 124 123 в работните дни между 10 и 16 часа. В останалото време може да изпратите своите въпроси на имейла на консултативната ни линия helpline@online.bg.
- ✔ Да подадете сигнал за съдържание или поведение, което е незаконно или застрашава децата онлайн.

Кои сме ние?

Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ е една от първите неправителствени организации в България, занимаваща се с изследвания в областта на информационните и комуникационни технологии, подкрепата за иновациите и трансфера на технологии и формирането на стратегии и политики в тези области. Асоциация Родители е неправителствена организация, създадена през 2001 година. Оттогава насам подкрепя децата да се превърнат в най-добрите възрастни, които могат да бъдат като подкрепя родителите да открият вътрешната си сила и щастие от родителството чрез предоставяне на информация и отваряне на пространство за разговори.

